

**BRIEF IN SCHEMER
DE BUIKSPREKER
EEN HEERENHUIS TE KOOP
DRIE ÉÉNAKTERS DOOR
HERMAN HEIJERMANS**

NEDERL. BIBLIOTHEEK

HEIJERMANS ÉÉNAKTERS

**BRIEF IN SCHEMER
DE BUIKSPREKER
EEN HEERENHUIS TE KOOP**

**DRIE ÉÉNAKTERS DOOR
HERMAN HEIJERMANS**

1921

DE BUIKSPREKER

DE BUIKSPREKER

GROTESKE IN EEN BEDRIJF

Dramatis personae :

DE BUIKSPREKER.

DE SOLDAAT.

DE JUFFROUW-VAN-ERGENS-HOOG.

EERSTE BURGER *(met de artistieke kuif)*.

TWEEDE BURGER *(met de witte das)*.

DE PAPEGAAI.

(Het tooneel verbeeldt met veel licht en veel schmink, mitsgaders ongeflatteerde opgewektheid, de ruimte achter het voetlicht van een florissant Variété. Als het doek omhoog gaat, zitten de poppen, zijnde de soldaat, de juffrouw en de burgers naast mekaar. De soldaat heeft een houten been. Bij de voeten van de juffrouw een papegaai in kooi. De eerste burger houdt een boek in de handen, de tweede een foliant. Verschijnt de Buikspreker in rok en gekleede jas. Hij is zeer welgedaan, buigt en neemt het woord).

BUIKSPREKER :

Meine Damen und Herren, hochverehrtes Publikum !
Mes dames et messieurs ! Ladies and gentlemen ! Op uitnoodiging van de Directie van dezen schouwburg, die op dit oogenblik den moed mist tot het vertoonen van drama's en tragedies, treed ik hier op in mijn nieuwste repertoire . . .

DE PAPEGAAI :

Koppiekrauwen ! Koppiekrauwen !

BUIKSPREKER :

Suchscht lorre ! . . . Men valt iemand nooit in de rede in 't publiek !

DE PAPEGAAI :

Publiek ! Publiek ! Hahaha !

BUIKSPREKER :

Suscht ! Lorre !

DE PAPEGRAI :

Lorre ! Lorre ! . . .

DE SOLDAAT (*diep lachend*) :

Hohoho ! Gischt ! Puh !

BUIKSPREKER :

Sucht ! Stilte ! . . . Ladies and gentlemen, dames en heeren ! Ik maak u er wel op opmerkzaam, dat ik zonder eenig instrument werk en dat mijn sujetten inderdaad goed-gemachineerde, in elk opzicht aan mijn wil gehoorzamende poppen zijn (*beklopt den tooneelvloer*). Hier zijn geen luiken. Alle bedrog is buitengesloten. Omdat mijn taak een zeer vermoeiende is, verzoek ik u beleefd de noodige stilte in acht te willen nemen. (*Buigt, legt de hand achter den stoel van de juffrouw*). . . Juffrouw Snips . . . Juffrouw Snips . . .

DE PAPEGAAI :

Binnen ! Vollek ! Vollek !

BUIKSPREKER :

Suscht lorre ! Gedraag je fatsoenlijk !

DE PAPEGAAI :

Fatsoenlijk ! . . . Lijk ! . . . Lijk ! . . . Lijk ! . . .

BUIKSPREKER :

Als je je mond niet houdt, lorre, zal 'k je moeten toedekken . . .

DE JUFFROUW :
Meneer Cohn . . .

BUIKSPREKER :
Ja, juffrouw Snips ?

DE JUFFROUW :
Behandel de dieren met zachtheid !

BUIKSPREKER :
Dat doe 'k, juffrouw.

PAPEGAAI :
Goeie morgen !

BUIKSREKER :
Stilte !

PAPEGAAI :
Stilte ! Bravo ! Bravo !

BUIKSPREKER (*de kooi op een tafel zettend met een doek er om heen*) :
. . . Zoo lorre.

PAPEGAAI :
Kom binnen ! Kom binnen !

BUIKSPREKER :
Suscht !

DE PAPEGAAI :
Goeie morgen ! Goeie morgen !

BUIKSPREKER (*terug bij de juffrouw*) :
. . . Ziezoo. Daar ben ik weer, juffrouw Snips.

DE SOLDAAT (*beklopt den grond met z'n houten been, lacht*) :
Hohoho ! Gischt ! Puh !

BUIKSPREKER :
Herr Müller, benehmen Sie sich anständig, ja ? Zou u ons 'n lied willen voorzingen, juffrouw Snips ?

DE JUFFROUW :
Zingen ? God zal mijn bewaren ! Zingen ! Zingen ! 't Is

me 't tijdje wel om te zingen ! 'k Slik net zoo lief m'n tong in !

BUIKSPREKER :

Nou, nou, nou, eet me niet op . . .

DE JUFFROUW :

Zingen, hoe komt men op den inval ! Wat 'n hoofd ! Wat 'n gedachten ! . . . Ja, 'k ga daar zingen ! Nog niet as je me afdraait als 'n orgel !

BUIKSPREKER :

Nou, nou, nou ! We zijn hier niet alleen. Daar zitten dames en heeren . . .

DE JUFFROUW :

Maling an ! Wie het ze gevraagd hier te komen ? Zingen : de boter is opgeslagen . . .

DE SOLDAAT :

Aannemen, kelner. Kelner, een Pilsener Urquell . . .

BUIKSPREKER :

. . . Ruhe, Herr Müller !

DE JUFFROUW :

. . . Zingen, wat 'n hoofd ! . . . Je krijgt nergens 'n cent gepoft . . . 't Brood is duurder, de groentes zijn duurder . . . Je wee je niet te keeren en te wenden van zorg . . . (*nijdig*) . . . Zingen ! Zingen ! . . . 'k Neem liever rattekruid in ! . . . Me eene commesaal smeert 'm zonder z'n boekie te betalen — me tweede mot opkomen om te dienen — me derde, toch al zoo kaal as 'n neet, het gister gedaan gekregen . . . Zing jij daar bij ! De keizer most *mijn* man wezen ! 'k Zou 'm leeren de boel op stellen te zetten . . . 't Is gedorie . . .

DE SOLDAAT :

Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Herr Müller ?

DE SOLDAAT :

Die dame aan mein lienker hand vloekt !

BUIKSPREKER :

Jawohl.

DE SOLDAAT :

Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Herr Müller ?

DE SOLDAAT :

Wat heeft zij gesagt van den Kaiser ?

BUIKSPREKER :

Dat hij blij mag wezen niet met háár getrouwd te zijn.

SOLDAAT :

Hohoho ! De Frechheit ! Iek heb ien zeventig mijn been verloren . . . (*bestampt den grond met zijn houten been*).

Iste BURGER :

Herr Cohn, Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Jawohl ?

Iste BURGER :

'k Zit hier om rustig 'n boek te lezen, en die meneer Müller maakt met z'n been 'n spektakel of hij de wereld voor zich alleen gepacht heeft !

DE SOLDAAT :

Hohoho ! Gischt ! Puh !

BUIKSPREKER :

Schaam je, meneer Müller !

DE SOLDAAT :

Aannemen, een Pilsener Urquell !

BUIKSPREKER :

'r Is geen Pilsener meer in Holland !

DE SOLDAAT :

Geen Pilsener ?

BUIKSPREKER :

De voorraad is op. Nieuwen toevoer krijgen we eerst over maanden.

DE SOLDAAT :

Dat ies een schandaal.

Iste BURGER :

Meneer Cohn, ik kan zoo waarachtig niet lezen !

BUIKSPREKER :

Wat leest u dan, dat u zóó interesseert ?

Iste BURGER :

Gedichten.

BUIKSPREKER :

Gedichten — en dat vandaag ? Mijn compliment ! Bravo !

DE PAPEGAAI :

Bravo ! Bravo !

BUIKSPREKER :

. . . Hulde ! 'r Staat zooveel in de kranten, dat ik in geen weken 'n boek op heb genomen !

Iste BURGER (*deklameerend*) :

„De Macht, die menschen schiep in het Heelal,
„Die Aard' en Zon regeert en 't Wonderdal
„Zoo majesteitelijk en zoo schoon gebouwd,
„Wordt door een ruwe knuist gehoond, geknauwd,
„Gehavend en bevuild . . .”

DE SOLDAAT :

Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Jawohl ?

DE SOLDAAT :

Waat ies daat für ein Quatschkopf ?

BUIKSPREKER :

Hoho, dat zijn geen uitdrukkingen !

1ste BURGER (*voortdeklameerend*) :

... „Tot zelfs het licht
 „Des daags lijkt in een starren angst ontwricht;
 „De knoppen sluiten zich bij 't wreed gebeuren
 „En bloemen sterven af door d 'eigen geuren.
 „Hier staart het oog en zwijgt de rede stil,
 „Hier ... ”

DE SOLDAAT :

Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Bitte ?

DE SOLDAAT :

Ies daat het laatste boelletijn van den oorlog ?

BUIKSPREKER :

Nee, een gedicht.

DE SOLDAAT :

Waat ies een Gedicht ?

BUIKSPREKER :

Ja dat is moeilijk om in twee woorden te zeggen — iets met metrum, rijm, alliteratie ... 'n Metrum heeft een of twee voeten ...

DE SOLDAAT :

Donnerwetter ! (*bekijkt zijn been*) ... Twée voeten !
 Hohoho ! ... Gischt ! Puh ! ...

BUIKSPREKER :

Kan je die hebbelijkheid niet afleeren ?

DE SOLDAAT :

Ik heb dorst.

BUIKSPREKER :

Ik ook.

DE SOLDAAT :

Aannemen !

BUIKSPREKER :
Suscht !

SOLDAAT :
Aannemen !

BUIKSPREKER :
Ruhe : . . . (*tot den 2den Burger*) . . . Herr Dokter, u heeft
nog geen mond open gedaan . . .

2de BURGER :
Ik studeer.

BUIKSPREKER :
Wat studeert u ?

2de BURGER (*lezend*) :
Het hoogst-ontwikkelde aardsche wezen, dat alle overige
schepsels door zijn intellect en gevoel overtreft, zonder
van hen in vele gevallen door dieper gaand lichamelijk
onderscheid gescheiden te zijn is de mensch, homo
sapiens. De mensch is een werveldier, een zoogdier . . .

DE PAPEGAAI :
Vollek ! Vollek !

2de BURGER :
De mensch onderscheidt zich van de apen door zijn loopen
in opgerichte houding en door zijn kolossale hersenont-
wikkeling . . .

DE PAPEGAAI :
Doe open ! Doe open ! . . . Lorre ! Lorre ! . . .

2de BURGER :
. . . Men taxeert de bevolking der aarde, die steeds toe-
neemt, op 1600 millioen, waarvan 400 millioen in Europa,
800 millioen in Azië, 180 millioen in Afrika en 150 millioen
in Amerika . . .

DE JUFFROUW :
Meneer Cohn !

BUIKSPREKER :

Ja ?

DE JUFFROUW :

Ik weet niet hoe ik 'r kommen mot, nee, dat weet ik bij God niet . . . Twee kamers leeg en 'n opeter in huis . . . 'k Hè-me kruis en me kerkboek al na de Lommerd gebracht . . . 'k Loop op me tandvleesch — asjeblijf . . .

BUIKSPREKER :

Nee, nee, nee, dat ken je niet doen voor de dames en heeren ! . . . 't Is hier geen ballet . . .

DE JUFFROUW :

. . . 'k Zit in de schuld bij de kruijenier — de slager mot behalve dat van de vorige week 'n pond lappies en 'n half pond vet van me hebben — en de huur — de huur . . .

BUIKSPREKER :

Als je vriendelijk met den huisheer praat . . .

DE JUFFROUW :

. . . Ja jij heb makkelijk klessen . . .

BUIKSPREKER :

. . . Nou, nou, nou — 'k geef toch maar goeien raad . . .

DE JUFFROUW :

. . . Wat schiet 'k daarmee op ? . . . Vrindelijk praten ! Vrindelijk praten ! Die láát met zich praten ? Die leit as 'n hond voor je deur — die gaat de vloermat niet af . . . Gotogot, als *ik* is 'n woordje mocht zeggen in Berlijn of an die smerige . . .

BUIKSPREKER :

Pas op, we zijn niet alleen . . .

DE SOLDAAT :

Hohoho ! Gischt ! Puh ! . . . Die alte Schachtel 'n woord zeggen ien Berlin . . . Wij zouden oem vallen van het lachen ! Hohoho ! Ien zeventig daat was een jaar ! Da haben wir vier mal hundert tausend Franzosen und twaalf tausend Offizieren in sieben maande gevangen . . . En

sieben tausend stücken Geschütz... Achtzig tausend man hebben die Franzosen verloren und wij hondert dertig tausend! Als iek vandaag nog mee kon, gieng iek weer mee naar Moskoe und Sankt Petersburg... Iek waas bij die Uhlanen.... Wij hebben gestormd und keen Pardon gegeven, geen Pardon gevraagd... Iek ben op mein paard tegen een Batterie opgerend... Donnerwetter iek mein been kwijt — zij de Batterie!... Iek geef mijn andere been voor nog zoo een Batterie... Een man ies een man! Een man sagt: mein Vaterland roept en dan Schulter an Schulter... (*zingt*) Fest steht und treu, die Wacht, die Wacht am Rhein...

DE JUFFROUW (*klagelijk*)

... Ik prakkizeer en ik prakkizeer... Daar zit je an handen en voeten gebonden... 't Is om duvels te worden! 'n Boekie van dertien gulden zeventien, en de judasmanier dat-ie 'r uit is getrokken — en me tweede commesaal, die ineens weg most, of 't zoo'n haast had, of ze net om hèm verlegen waren — en me derde, die me de brokken uit me keel kijkt... O, gedorie, gedorie!

DE SOLDAAT:

Herr Cohn, die dame vloekt schon wieder...

DE JUFFROUW:

Kerel, schei uit met je flauwsies!

BUIKSPREKER:

Bitte, bitte! Verdragen jullie mekaar! Jullie zijn toch burenen...

DE PAPEGAAI:

Buren! Buren! Goeien morgen! Bravo! Bravo!

BUIKSPREKER:

Lorre!

1ste BURGER (*deklameerend*):

„...Ik sta verdwaasd en doe de oogen toe,
„En voel den jammer in me weenen:

„Is dan de mensch het goddlijk droomen moe,
 „Of glijdt de waanzin langs ons henen?
 „Ik ben, die 'k ben — en allen zijn als ik,
 „Een gek durft anders zich te wanen.
 „Wie geeft dan 't vooze recht dat ik beschik
 „Over dien ander en diens tranen?
 „Leeft d'oude leugen feller, wilder op,
 „Dat het geweld ons mag regeeren . . .”

DE SOLDAAT :

Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Jawohl ?

DE SOLDAAT :

Laat dien Quarschkopf zijn mond houden !

BUIKSPREKER :

Hindert-ie je ?

DE SOLDAAT :

Ja, hij hindert mij.

BUIKSPREKER :

Waarom ? Deze heer is medewerker van verschillende
 geziene tijdschriften . . .

DE SOLDAAT :

Quatsch !

BUIKSPREKER :

Hij komt misschien in aanmerking voor den Nobelprijs.

DE SOLDAAT :

Die Nobelprijs ? . . . Waat ies daat ?

2de BURGER (*lezend*) :

Alfred Nobel, geboren 21 October 1833 in Stokholm, gestorven 10 December 1896, ontdekte in 1866 het dynamiet. Van 1867 tot 1873 richtte hij 15 fabrieken van dynamiet in Europa en in Amerika op. In zijn testament stichtte hij den Nobelprijs voor degenen die het meest zouden bijdragen tot het behoud van den wereldvrede.

DE SOLDAAAT :

Hohoho ! Gischt ! Puh !

DE PAPEGAAI :

Vollek ! Vollek ! Binnen . . .

Iste BURGER (*lacht bij herhaling hardop*) :

Kostelijk !

BUIKSPREKER :

Waarom lacht U ?

Iste BURGER :

Ik krijg het benauwd ! Hahaha ! Iemand heet Nobel. Nobel wordt millionair door het fabriceeren van nitroglycerine en dynamiet. Nobel sterft en bepaalt in zijn testament dat wie het meest voor den vrede doet den Nobelprijs krijgt. Hahaha ! Kostelijk ! Wil je den vrede, bereid je ten oorlog ! Wil je oorlog, koop dynamiet. Koop je dynamiet dan bevorder je den Nobelprijs . . .

DE SOLDAAAT :

Zoo'n verdammt Quatschkopf !

Iste BURGER (*voor de vuist dichtend*) :

„Er was een man, die alles dee ontploffen,
„En nobel geld verdiende op zijn sloffen,
„Hij leerde ieder makkelijk te vernielen,
„Maar toen zijn lijf geroepen werd ter ziele,
„Zei hij : ik sticht ter eere Gods een prijs,
„En ik zit hier en vraag : ben ik wel wijs ?

DE SOLDAAAT :

Heer Cohn, hij vraagt of hij wijs is, hohoho ! Zal iek hem daar het antwoord op geven ?

BUIKSPREKER :

Nee, nee. 'r Is al zooveel ruzie op de wereld, wat zegt u, Herr Dokter ?

2de BURGER (*op zijn vingers tellend*):

Servië, Oostenrijk-Hongarije, Duitschland, Rusland, Frankrijk, België, Engeland, Japan, Montenegro. Wetenschappelijk berekend, aan de hand van de moderne statistiek, verbruiken die op het oogenblik per dag voor oorlogsdoeleinden acht millard, de aangebrachte schade niet meegerekend. In staathuishoudkundigen zin vraag ik me af hoe lang de worsteling duren kan. Den voorraad tarwe en tarwemeel in Holland taxeeren we op ruim 30 millioen K.G. of wel 25 millioen K.G. meel. Aangezien wij per dag anderhalf millioen K.G. tarwemeel verbruiken, kan er theoretisch worden aangenomen dat er binnen korten tijd gebrek aan brood zal ontstaan.

BUIKSPREKER:

Jawel, jawel, maar we zijn hier voor ons genoeg, en wat u ons voorrekent is geen bepaald amusement!

2de BURGER:

Ik houd van cijfers.

BUIKSPREKER:

Jawel, dat is voortreffelijk...

2de BURGER:

Er gaat niets boven de wetenschap...

BUIKSPREKER:

Natuurlijk.

DE PAPEGAAI:

Herr Cohn! Herr Cohn!

BUIKSPREKER:

Ja, loire?

DE PAPEGAAI:

Goeien morgen!

BUIKSPREKER:

Morgen, morgen.

DE PAPEGAAI:

Herr Cohn! Herr Cohn!

BUIKSPREKER (*ongeduldig*) :

Ja, ja, ja!

DE PAPEGAAI :

Honger! Honger! Honger!

BUIKSPREKER :

Ja, ja, ja!

DE PAPEGAAI :

Smeerlap! Smeerlap!

BUIKSPREKER :

Foei, lorre!

DE PAPEGAAI :

Smeerlap! Smeerlap!

BUIKSPREKER :

Juffrouw Snips, wil u 'm asjeblief verbiejen? We staan hier op een tooneel. Zulke realistische en naturalistische uitdrukkingen zijn niet meer van den tijd. Kom nu, juffrouw Snips. Je raakt al geen vrijbiljetten meer kwijt. En dan zulke woorden...

DE JUFFROUW :

Me papegaai zeit de waarheid. Smeerlappen, die 'n weduwe in 't armhuis helpen!...

BUIKSPREKER :

... Niet zoo schreeuwen, asjeblief!

DE JUFFROUW :

... Niet zoo schreeuwen? ... 'k Zal me woorden in watten leggen! ... Ja, of jij an me rug leit te mieren: 'k laat me daar 't zwijgen opleggen! ... Bataal jij me kruijenier, me bakker, me slager, me huisheer? ... Wat hé-'k ze gedaan? ... Wat motten ze van me? ... As 'k de vent in me buurt had, dan kreeg-ie 'n relletje an z'n trap, dat al de burens d'r an te pas kwammen! Zoo'n godvergeefmesche Judas! ... Zoo'n valderappus! ... Zoo'n sallemander! (*de Buikspreker legt haar de hand op den mond*).

DE SOLDAAT :

Hohoho ! Daat ies een soefraageette, hohoho ! Die alte Schachtel ies famoos ! . . .

1ste BURGER (*lezend en deklameerend*) :

„Dit is een Oogstmaand als geen Oogstmaand was,
 „Hier wordt een haat gezaaid om bij te beven,
 „En ieder wien ik in de oogen las,
 „Heeft enkel lust om gratielijk te leven . . .
 „Het stuifmeel dwerrelt in de luchten rond,
 „De vogels fluiten en de vruchten bloeien,
 „Alleen de Menschheid slaat zich 't lichaam wond,
 „En uit een puin hoop moet weer liefde groeien !

DE SOLDAAT : Quatsch ! (*slaat met het houten been op den grond*) Herr Cohn, smijt dien kerel 'r uit. Raus ! Raus ! . . .

BUIKSPREKER :

Bitte ! Bitte ! . . .

DE SOLDAAT :

Donnerwetter, iek wiel hooren wieviel Franzosen und Russen wij te pakken haben ! En wieviel Englische Schiffe ! . . .

BUIKSPREKER :

Straks.

DE SOLDAAT :

Daat Vaterland hat Männer noodieg und geen Quatsch-kopfe ! Hij moest zich schamen daat hij hier op zijn stoel blijft zien ! . . .

2de BURGER :

Herr Cohn, daar zijn over de heele wereld zesmaal honderd duizend negen honderd drie en veertig kerken, drie honderd zes en veertig duizend zes honderd twee en dertig pastoors, drie honderd negen en vijftig duizend zeven honderd acht en veertig dominees en negen en dertig millioen bijbels . . .

DE JUFFROUW :

Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Jawohl ?

Iste BURGER :

Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Ja ! ja !

DE SOLDAAAT :

Hohoho ! Herr Cohn !

BUIKSPREKER :

Ja ! Ja ! Hallo ! Hallo ! Ja ! Ja !

DE PAPEGAAI :

Herr Cohn ! Herr Cohn ! Herr Cohn !

BUIKSPREKER (*nijdig op de kooi toe gaand*) :

Wat is 'r dan, lorre ?

DE PAPEGAAI :

De recette ! De recette ! De recette !

BUIKSPREKER :

Dan maar 'n eind uit de buurt ! Ik kan niet met jullie allemaal tegelijk spreken ! (*draagt de kooi met de papegai van het tooneel. De souffleur steekt z'n hoofd boven het souffleurshok uit, kijkt in de zaal, kruipt uit het hok, gaat zichtbaar voor het publiek af. De poppen raken in beweging.*)

Iste BURGER (*tot 2den burger*) :

Hoeck, de souffleur smeert 'm.

2de BURGER (*tot soldaat*) :

Saalborn, de souffleur gaat 'r van door.

DE SOLDAAAT (*tot de juffrouw*) :

Mevrouw de Boer, we zitten zonder souffleur.

DE JUFFROUW :

Geen souffleur ? Dan is-ie weggegaan omdat m'n lorre wat van de recette zei. Dan is 'r geen recette.

DE SOLDAAT (*tot 2den burger*) :

'r Is geen recette.

2de BURGER (*tot 1sten burger*) :

Geen recette, dan zie 'k niet in waarom ik hier langer marionet moet blijven. (*Hij staat op en gaat door de anderen gevolgd heen*).

BUIKSPREKER (*keert terug zonder de leege stoelen op te letten*) :

Hochverehrtes Publikum, mes dames et messieurs, ladies and gentlemen, wij zullen thans . . . (*hakkelt, zoekt den souffleur, schrikt, ziet de leege stoelen, begint klagend te grienen*). . . Dames en heeren, m'n souffleur is weg en m'n sujetten zijn weg. Ik kan wel buikspreken voor leege banken, maar niet met leege stoelen. Of ik me nu opwind en den boel kort en klein sla, ik kan de ellendelingen niet dwingen, omdat de recette inderdaad in dezen tijd 'n beetje te wenschen overlaat. Ik beveel mezelf in uw gunst en recommandatie aan en verzoek u beleefd ons spul aan uw kennissen en vrienden aan te bevelen, dan zal ik zorgen dat mijn poppen morgenavond beter gedisponeerd zijn! 't Is 'n schandaal dat je tegenwoordig zelfs niet meer met buikspreken rustig je brood kan verdienen, 't is 'n schandaal . . . (*hij schreeuwt voort, terwijl het doek zakt*).

Augustus 1914.